BELGIE - BELGIQUE
BRUSSEL X
1/9466

Sporen

TIJDSCHRIFT VOOR HERINNERINGSEDUCATIE

DRIEMAANDELIJKS • JAARGANG 9 • NR. 36 • JANAURI - MAART 2009 • AFGIFTEKANTOOR: BRUSSEL X

EEN UITGAVE VAN VZW AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS • WWW.AUSCHWITZ.BE • ERKENNINGSNUMMER SPOREN: P602292

SPECIAL

www.Herinneringseducatie.be

Midden februari kwamen bij een vliegtuigcrash in het Amerikaanse Buffalo vijftig mensen om het leven. Eén van hen was de 66-jarige geschiedkundige Alison des Forges. Een niet zo vermeldenswaardig feit voor deze gelegenheid zult u misschien denken. Niets is echter minder waar. Het is mede dankzij haar inzet, moed en doorzettingsvermogen dat de verantwoordelijken voor de volkenmoord van 1994 in Rwanda niet in de anonimiteit konden verdwijnen. Al voor de eigenlijke genocide publiceerde des Forges talloze rapporten over etnische moordpartijen en in voorbereiding zijnde uitroeiingsplannen. Tevergeefs probeerde ze de wereldleiders duidelijk te maken dat zij de plicht hadden de slachtingen te stoppen. Na de volkenmoord begon ze onvermoeibaar getuigenissen en bewijsmateriaal te verzamelen én het westerse publiek te waarschuwen voor de gevolgen van angst-, haat- en onveiligheidsgevoelens in de eigen samenleving. Ze probeerde iedereen bewust te maken van het feit dat 'het kwade' niet iets abstract is, maar deel uitmaakt van het menselijke leven, in Afrika zowel als bij ons.

BELANG VAN HERINNERINGSEDUCATIE

Des Forges (en ik kan haar hier alleen maar in bijtreden) benadrukte met andere woorden het belang van kennis van de gruwelijke gebeurtenissen uit het verleden voor het samenleven in het heden en de toekomst. Men moet kinderen en jongeren tonen dat mensen die denken het goede te doen (bijvoorbeeld 'gehoorzamen aan de staat') heel veel kwaad kunnen aanrichten. Verduidelijken dat onverdraagzaamheid, intolerantie, racisme, discriminatie menselijk zijn en van alle tijden.

Dit kan door herinnering in te zetten om jongeren aan te zetten tot zelfbewust burgerschap, of kortom: door herinneringseducatie!

Het mag duidelijk zijn: herinneringseducatie is een permanente maatschappelijke opdracht voor ons allen, niet in het minst voor onze leerkrachten. In het onderwijs zijn dan ook heel wat aanknopingspunten voor herinneringseducatie opgenomen in de ontwikkelingsdoelen en eindtermen, bijvoorbeeld in die van wereldoriëntatie en geschiedenis, of de vakoverschrijdende eindtermen burgerzin. In de geactualiseerde vakoverschrijdende eindtermen die ik onlangs aan het Vlaams Parlement heb voorgelegd, maak ik die aanknopingspunten nog explicieter.

ONDERSTEUNING HE - ONTSTAANSGESCHIEDENIS VAN HET BCHE

Scholen kunnen voor het werken aan herinneringseducatie een beroep doen op één van de vele organisaties met een educatief ondersteuningsaanbod rond de thema's vredeseducatie, herinneringseducatie, opvoeden tot burgerzin, democratisch denken, enzovoort. Het zeer diverse en uitgebreide aanbod geeft scholen de mogelijkheid die ondersteuning te kiezen die het meest of best aan hun concrete context en behoeften beantwoordt. Het laat leerkrachten toe hun leerlingen met diverse opinies en uitgangspunten te laten kennismaken. En het biedt scholen de mogelijkheid rond herinneringseducatie te werken in de eigen stad of streek, vertrekkend vanuit de directe leef- en ervaringswereld van de leerlingen.

Het uitgebreide ondersteuningsveld op het vlak van herinneringseducatie biedt dus duidelijke praktische én didactische voordelen. Maar het brengt ook problemen met zich mee. Voor leerkrachten is het immers heel moeilijk om door de bomen het bos te blijven zien: waar kan men terecht voor vragen rond een specifiek thema, welke organisatie heeft een aanbod dat is aangepast aan jonge kinderen, welk initiatief geeft jongeren de mogelijkheid om op een eerder praktische, actieve manier te kennis te maken met herinneringseducatie, waar kunnen leerkrachten aankloppen om zelf meer competenties te verwerven om dit thema in de klas aan te brengen,…? Het was duidelijk dat er dringend werk moest worden gemaakt van het transparanter maken van het Belgische veld van herinneringseducatie voor de Vlaamse scholen.

Mijn collega's in de Vlaamse Regering en ik hebben beslist in dit verband een centrale rol toe te kennen aan de vzw Kazerne Dossin. Ik stel dan ook dit schooljaar 35 000,00 € ter beschikking aan de vzw Kazerne Dossin om de coördinatie op het vlak van herinneringseducatie te verzorgen voor het Vlaamse onderwijs. De opdracht die de vzw heeft gekregen, kadert binnen de uitbouw van het huidige Joods Museum voor Deportatie en Verzet tot een nieuwe site met een memoriaal, museum en documentatiecentrum. De vzw neemt deze taak op zich in samenwerking met andere actoren actief op het vlak van herinneringseducatie, zoals o.a. het Fort van Breendonk, de Auschwitz Stichting en In Flanders Fields. Ook de pedagogische begeleidingsdiensten van de verschillende onderwijsnetten en het Departement Onderwijs en Vorming zijn actief betrokken. Samen vormen zij het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie. *Vervolg op pagina 6*

INHOUD

p.1 Special: www.herinneringseducatie.be
p.2 Een studiedag over herinneringseducatie
Breendonk: Het nazisme toont zich zonder masker
p.3 Het instituut voor Veteranen
Jeugd & Vrede vzw
p.4 De Kazerne Dossin - IFFM
p.5 Vervolg toespraak Minister van Onderwijs en Vorming
p.6 DG Grenzgeschichte
Het netwerk "Oorlog en vrede in de Westhoek"
Speciaal nummer van Sporen
p.7 Laureaat schrijfwedstrijd 2008-2009

Verantwoordelijke uitgever: Paul Baron Halter, Huidevettersstraat 65, 1000 Brussel

≡ BEVESTIG MIJ AAN HET PRIKBORD ≡ LEG MIJ IN DE LERAARSKAMER A.U.B. ≡ BEVESTIG MIJ AAN HET PRIKBORD ≡ LEG MIJ IN DE LERAAR

Een studiedag over herinneringseducatie

Op 17 maart 2009 werd te Brussel een studiedag over herinneringseducatie gehouden. De film www.herinneringseducatie.be werd er vertoond waarin de samenwerkingsverbanden in het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie werden in beeld gebracht.

Het draaiboek werd geschreven en de eindregie werd uitgevoerd door Pol De Grave met een inhoudelijke bewaking van Wim Verdyck en Marjan Verplancke. Cameraman Patrick Vanhopplinus, klankman Hugo Vanderweghen en acteur Eddy Vereycken stonden in voor de realisatie ervan. De film bracht het volgende:

"In Vlaanderens velden, ver van papavers, tussen ratten en slijk, stierven meer dan een half miljoen soldaten. Ook aan het thuisfront eiste de Grote Oorlog zijn tol: meer dan 25.000 Belgische burgers lieten het leven. "Nooit meer oorlog!" werd na afloop gezworen. Maar sinds het einde van de Eerste Wereldoorlog moest het Internationale Rode Kruis hulp bieden in meer dan 125 gewapende conflicten. Zoals in die andere grote oorlog. Ditmaal moesten wereldwijd zowat 50 miljoen mensen het met hun leven bekopen. Ook in België werden massaal mensen opgepakt en weggevoerd. Naar Breendonk omdat ze het niet eens waren met de Nieuwe Orde. Of naar de Kazerne Dossin in Mechelen, gewoon omdat ze een joodse moeder hadden... Ook nu weerklonk de roep: "Nie wieder!". Maar overal ter wereld worden ook vandaag nog mensen misprezen, gediscrimineerd of vervolgd omdat ze 'anders' zijn.

"De leerlingen geven voorbeelden van de potentieel constructieve en destructieve rol van conflicten". "De leerlingen kunnen lessen trekken uit historische en actuele voorbeelden van onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie".

Zo zal het vanaf 2010 in de vakoverschrijdende eindtermen te lezen staan. Herinneringseducatie dus.

Talloze sites, organisaties en leraren werken al jaren rond herinneringseducatie. Als Minister van Onderwijs vond Frank Vandenbroucke dat het tijd was om alle bestaande kennis en expertise te bundelen. Hij richtte dan ook het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie op. In dit comité zitten de pedagogische begeleidingsdiensten van alle onderwijsnetten, het Ministerie van Onderwijs en een aantal initiatieven rond de tafel. In de startfase gaat het om het Joods Museum van Deportatie en Verzet, het Fort van Breendonk, de Auschwitz Stichting, het Instituut voor Veteranen, de VZW Jeugd en Vrede, het In Flanders Fields Museum en het netwerk Oorlog en Vrede in de Westhoek. Het is niet uitgesloten dat in een volgende fase nog meer initiatieven betrokken worden. De voornaamste doelstelling van de samenwerking is dan ook het uiterst gevarieerde aanbod op een gebruiksvriendelijke manier tot bij de scholen te brengen. De VZW Kazerne Dossin neemt de coördinatie op zich."

BREENDONK:
Het nazisme toont zich zonder haar masker

BREENDONK: Het concentratiekamp is de plaats zelf waar het nazisme zich zonder haar masker toont in haar ware aard: een regime van terreur en dood.

Van 1940 tot 1944 wordt het Fort van Breendonk gebruikt voor het voeren van een dergelijk bewind in België. Meer dan 3.500 gevangenen zullen ermee te maken krijgen, voor het merendeel van hen vóór hun deportatie naar de kampen in het Oosten.
Sinds 1947 is het Fort omgevormd tot een Memoriaal met als dubbele missie het behoud van de herinnering aan de gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog en het aanwakkeren van de 'burgerzin' bij de jongeren.
Het Memoriaal wordt jaarlijks door ongeveer 60.000 leerlingen bezocht. Dankzij de talrijke informatie die men krijgt doorheen het parcours, kan de jeugd zich een precies beeld vormen van de geschiedenis, vooral wanneer, dankzij een goed gestructureerde samenwerking met het Joods Museum van Deportatie en Verzet te Mechelen, de specifieke elementen van de raciale en politieke vervolging duidelijk worden uitgelegd.

Sinds 2003: renovatie van het parcours : 80 foto's, 16 video's met getuigen, opening van nieuwe ruimte (douches, kamers, ...). - Dankzij de uitleggen en de museologische middelen kan iedereen bepalen welke zijn de lessen die uit het verleden moeten getrokken worden.

Het fort van Breendonk is één van de best bewaarde nazikampen in Europa. Hoewel het fort relatief klein is van grootte, geeft het een goed beeld van de terreur waaraan de gevangenen blootgesteld werden: dwangarbeid, honger, slagen en straffen. Breendonk was slechts een klein radertje in de concentrationaire wereld, maar werd gekenmerkt door dezelfde drang tot het vernietigen van het individu en door ontmenselijking.

Nationaal Gedenkteken van het Fort van Breendonk
Contact: Roger Coekelbergs (voorzitter), Olivier Vanderwilt (conservator)
Brandstraat, 57 – 2830 Willebroek
tel: 03/ 860.75.25 - fax: 03/866.53.91
ovdw@breendonk.be - www.breendonk.be

Het instituut voor Veteranen

Een leraar geeft toelichting bij het project "Te jong"

Het Instituut voor Veteranen zet zich sinds het einde van WO I in voor de mannen en vrouwen die zich in het verleden, en ook vandaag nog, inzetten voor onze vrijheden, voor de vrede en de democratie. Sinds 1998 zet het zichook in voor de mannen en vrouwen van morgen. Via talrijke projecten rond oorlog en vrede, burgerzin en democratie probeert de dienst Herinnering van het Instituut de jongeren bewust te maken van hun rol en verantwoordelijkheid in een vredevolle en vrije toekomst.
Een aantal voorbeelden: Het project Oog in oog met de Herinnering is een dagexcursieprogramma rond historisch belangrijke sites in België .Te Jong... is een project rond de Belgische militaire begraafplaatsen. Het Instituut voor Veteranen brengt jaarlijks een bezoek aan Auschwitz. Met de Vrijheidstrein brachten het Instituut in 2008 500 jongeren uit heel België naar Duitsland. Ze brachten er een bezoek aan de concentratiekampen Buchenwald en Dora en namen deel aan de internationale herdenking van de bevrijding van de kampen. Het Instituut heeft ook een reizende tentoonstelling: Deportatie en Genocide: een Europese tragedie. Verder heeft het Instituut voor Veteranen een bibliotheek en archieven voor je opzoekingen.

IV-INIG
IV-NIOOO

Instituut voor Veteranen - Nationaal Instituut voor Oorlogsinvaliden, Oud-Strijders en Oorlogsslachtoffers (IV-NIOOO)
Contact: Griet Brosens
(Departement Herinnering en Communicatie)
Regentlaan 45-46 – 1000 Brussel
T: 02 227 62 53 - F: 02 227 63 31
griet.brosens@niooo.fgov.be
www.niooo.be (in constructie)

Jeugd & Vrede vzw

Maarten Van Rompaey brengt zijn toneelstuk.

Jeugd & Vrede is een pluralistische jeugddienst (erkend en gesubsidieerd door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Jeugd), die sedert 1983 werkt rond vredesopvoeding. Jeugd & Vrede ontwikkelt producten om vredesopvoeding (in de brede betekenis van het woord) met kinderen en jongeren te concretiseren. Het is een brede waaier van producten. Het zijn reizende tentoonstellingen, publicaties voor kinderen en jongeren én voor hun begeleiding, educatieve software, vredeseducatieve uitstappen, enz.

Jeugd en Vrede VZW
Contact: Luc Van Elsacker
Kon. Astridlaan 160 - 2800 Mechelen
tel. 015/435696 - fax 015/43 56 97
info@jeugdenvrede.be - www.jeugdenvrede.be

De Kazerne Dossin

De Kazerne Dossin. In dit eeuwenoude gebouw in Mechelen richtten de nazi's in 1942 hun SS Sammellager Mecheln in.
Dit verzamelkamp is voor duizenden joden en zigeuners het vertrekpunt van een deportatie zonder terugkeer.
Sinds 1996 vertelt het Joods Museum van Deportatie en Verzet (ook wel JMDV) dit verhaal op de plek waar het zich heeft afgespeeld. Pedagogisch geschoolde gidsen verzorgen een twee lesuren durende rondleiding voor scholen. We brengen dit historische maar tegelijk actuele verhaal van racisme, propaganda en moord met aandacht voor de daders, de slachtoffers en de omstanders.
De pedagogische dienst van het JMDV werkt regelmatig studiedagen, getuigenissen of projecten uit.

JOODS MUSEUM VAN DEPORTATIE EN VERZET
MUSEE JUIF DE LA DEPORTATION ET DE LA RESISTANCE

Een greep uit het aanbod.
Malines Transit (vluchten, vluchtte, gevlucht) is een project over vluchten vroeger en nu. In samenwerking met het Rode Kruis en de Mechelse vluchtelingendienst werkte het JMDV een speciaal museumbezoek, een workshop en een inleefparcours uit. Zo wordt benadrukt dat vluchten een tijdloos fenomeen is waarbij telkens dezelfde mechanismes een rol spelen.
Om een schoolexcursie naar Auschwitz voor te bereiden kan u ook in het JMDV terecht voor de module 'Mechelen-Auschwitz, enkele reis', waarbij een getuigenis, een museumbezoek en een workshop uw leerlingen het Belgische luik van de raciale deportatie leren kennen.
Ook de installatie Transport XX trekt een heleboel bezoekers. Deze reeks portretten van gedeporteerde joden, was reeds te zien in Mechelen, in Boortmeerbeek, in Antwerpen, in Eupen, in Keulen, enzovoort. In Brussel stond ze opgesteld tegenover het Koninklijk Paleis. Deze installatie wil ons eraan herinneren dat ook wij vandaag, omstanders zijn. Voor de jonge bezoekers ontwikkelde het JMDV de module 'Simon'. Op basis van een prentenboek rond Simon Gronowski, die als 11-jarige jongen van de deportatietrein sprong, begeleiden de gidsen de leerlingen door het

museum. Zo hebben ook de basisscholen hun weg naar het JMDV gevonden. Vandaag echter is het aantal bezoekende scholen te groot geworden. De Vlaamse Regering heeft dan ook beslist om het uit zijn voegen barstende JMDV fysiek en inhoudelijk uit te breiden. Binnen enkele jaren zal de Kazerne Dossin: memoriaal, museum en documentatiecentrum over Holocaust en Mensenrechten opengaan voor het publiek.

Joods Museum van Deportatie en Verzet/Kazerne Dossin (JMDV/KD)
Contact: Ward Adriaens (directeur),
Marjan Verplancke (verantwoordelijke pedagogie)
Goswin de Stassartstraat 153 - 2800 Mechelen
tel: 015/29.06.60 - fax: 015/29.08.76
jmdv@telenet.be - www.cicb.be

IFFM

Het Museum te Ieper is genoeg gekend. Er worden FILMOPNAMES (OP LOCATIE te IEPER) getoond en PIET CHIELENS wordt geinterviewd.

Trommel met beelden IFFM

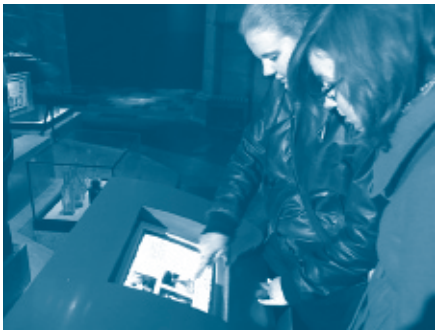
Piet Chielens

Vervolg van de toespraak Minister van Onderwijs en Vorming

TUSSENTIJDSE RESULTATEN VAN HET BCHE

De leden van het Bijzonder Comité hebben op korte tijd al heel wat werk verzet. Daarvan getuigt om te beginnen deze studiedag waartoe zij het initiatief hebben genomen en waarmee zij zichzelf vandaag aan het onderwijsveld willen presenteren. De coördinatietaak van het Bijzonder Comité bestaat er verder in tot structureel overleg te komen tussen de verschillende aanbieders van ondersteuning op het vlak van herinneringseducatie. Een belangrijk concreet resultaat van dit overleg is de website www.herinneringseducatie.be - waar jullie zo meteen meer over zullen horen - een gebruiksvriendelijk overzicht van alle studiedagen, workshops, activiteiten, pedagogische pakketten en initiatieven rond herinneringseducatie. Leerkrachten kunnen er heel wat inspiratie vinden, maar kunnen er ook eigen initiatieven en suggesties aanbieden aan de collega's. Deze website en de andere initiatieven van het Bijzonder Comité leveren zonder meer een waardevolle bijdrage aan het verhogen van de kwaliteit van het ondersteuningsaanbod: een ondersteuningsaanbod dat tegemoet komt aan de uiteenlopende behoeften en noden van scholen en scholen helpt op een kwaliteitsvolle manier te werken aan herinneringseducatie. Het Bijzonder Comité zal zo meteen toelichten hoe zij deze opdracht verder zullen invullen.

INTERNATIONAL TASK FORCE HOLOCAUST

Enkele leden van het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie zijn ook betrokken bij internationale samenwerking rond herinneringseducatie. België is immers lid van de "Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research'. Deze internationale 'denktank' heeft de bedoeling acties te stimuleren met betrekking tot de Holocaust op gebied van educatie, herinnering en onderzoek. De deelnemende landen en staten aanvaarden de 'Declaration of the Stockholm International Forum on the Holocaust' van 2000 waardoor zij zich engageren om "Holocausteducatie, herinnering en onderzoek in de verschillende beleidsdomeinen te implementeren".

Het departement Onderwijs vertegenwoordigt de Vlaamse gemeenschap in de onderwijswerkgroep van de Task Force, die zich toelegt op de ruimere samenwerking en de uitwisseling van ervaringen op internationaal niveau. Recent heeft België, op vraag

van de Vlaamse minister-president, zijn kandidatuur ingediend om in 2012 het voorzitterschap van de Task Force op te nemen. Dit is niet toevallig het jaar waarin het nieuwe museum en memoriaal Kazerne Dossin zijn deuren zal openen. Indien ons land wordt gevraagd het voorzitterschap waar te nemen, zal het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie ongetwijfeld een centrale rol kunnen spelen in de organisatorische en inhoudelijke voorbereidingen ervan.

Dames en heren,

Albert Einstein zei 'De wereld is een gevaarlijke plaats. Niet vanwege diegenen die het kwade doen, maar vanwege diegenen die het kwade zien gebeuren en zelf niets doen.' Zelfs de kleinste bijdrage van herinneringseducatie aan de bewustmaking van onze jongeren is in dit verband als waardevol en onmisbaar te beschouwen. Het interessante programma van deze studiedag kan jullie mijns inziens alleen maar enthousiast maken om vanuit deze overtuiging te werken aan herinneringseducatie. Laat jullie dus inspireren door de diverse invalshoeken en disciplines en de uiteenlopende middelen en methodieken die jullie hier vandaag kunnen leren kennen.

Opdat we 'het kwade' niet laten verdwijnen in de coulissen van onze collectieve herinnering…

Kabinet van de Minister van Onderwijs
Contact: Ella Desmedt
H. Consciencegebouw,
Koning Albert II-laan 15 - 1210 Brussel
02/552 68 77
ella.desmedt@vlaanderen.be

Ministerie van Onderwijs
Contact: Hugo Vanheeswijck
H. Consciencegebouw,
Koning Albert II-laan 15 – 1210 Brussel
02/553 88 51 - 02/553 95 65
Hugo.vanheeswijck@ond.vlaanderen

DG Grenzgeschichte

Het Bijzonder Comité is een initiatief van het Vlaams Onderwijs. Dat neemt niet weg dat er ook over de taalgrenzen heel wat te beleven valt op vlak van herinneringseducatie. In de Oost-kantons bijvoorbeeld, is Grenzgeschichte actief. Zij zijn geen lid van het Bijzonder Comité maar we onderhouden er wel bijzondere banden mee. Grensgeschiedenis DG heeft sinds 2007 een eigen afdeling aan de Autonome Hogeschool van de Duitstalige gemeenschap in België.

Duitstalige Gemeenschap
Herbert Ruland
Hauptstraße 39 - 4730 Raeren
087/851514 - 087 851514
ruland.herbert@ahs-dg.be

Het netwerk "Oorlog en Vrede in de Westhoek"

"Op aansturen van de Gedeputeerde Gunter Pertry, bevoegd voor onder andere Cultuur, werd in 2002 het netwerk "Oorlog en Vrede in de Westhoek" in het leven geroepen. Dit provinciale initiatief reikte een overlegplatform aan voor de musea en instellingen die zich toespitsten op het thema van de Eerste Wereldoorlog. Een belangrijk actiepunt in het beleidsplan van dit netwerk is de opwaardering van de herinneringseducatie door het uitwerken van kwaliteitsvoorwaarden en een herkenbaar label." " Naast de aandacht voor het educatieve aspect, ontwikkelt het netwerk ook andere acties. Zo is er een inventaris opgemaakt van alle oorlogsrelicten in de Westhoek. Doelstelling is het in kaart brengen van de materiële getuigen van de Eerste Wereldoorlog. Dit document is een belangrijk gegeven in de uitwerking van beheersmaatregelen voor deze relicten" " Met de beschikbare middelen participeert het netwerk in de consolidatie en restauratie van belangrijke getuigenissen uit de eerste Wereldoorlog. Zo werd in 2008 de consolidatie van de Frontzate en de unieke Frans-Arabische bunker van de Groigne opgeleverd, een samenwerking tussen de provincie, de Vlaamse Landmaatschappij en het VIOE." " Ook in onthaal en duiding van de bezoeker is kwaliteit een sleutelwoord binnen de werking van Oorlog en Vrede in de Westhoek. Door middel van strategisch geplaatste informatieborden wordt de bezoeker geïnformeerd over het oorlogsverleden van bepaalde sleutelposities binnen het netwerk. Op de belangrijkste sites wordt ook onthaalinfrastructuur voorzien, zoals bijvoorbeeld nabij Tyne Cot Cemetry."

Speciaal nummer van Sporen

Al de initiatieven vermeld in dit speciaal nummer van Sporen slaan dus de handen in elkaar om alle mogelijke projecten in kaart te brengen: van theater- en dansvoorstellingen, bezoeken aan sites of musea, tentoonstellingen, getuigenissen, klasinitiatieven tot achtergrondliteratuur en didactisch materiaal. Ze worden hierin bijgestaan door het departement Onderwijs en de verschillende netten. Centraal instrument wordt de website www.herinneringseducatie.be. Hierop kunnen leraren op zoek naar concrete mogelijkheden om in de klas aan herinneringseducatie te doen. Deze website zal organisch groeien: iedereen die wil kan zijn of haar lessuggesties invoeren. Het Bijzonder Comité zal ook inhoudelijk denkwerk verrichten. Vanaf welke leeftijd is herinneringseducatie zinvol? Hoe het evenwicht bewaren tussen de cognitieve en de emotieve pool? Hoe de soms problematische link met de actualiteit aanpakken? Kortom: wat is goede herinneringseducatie? Al de genoemde initiatieven zijn natuurlijk vooral gespecialiseerd in beide wereldoorlogen. Dat neemt niet weg dat herinneringseducatie ruimer begrepen kan worden.

Op al deze vragen wil het Bijzonder Comité voor Herinneringseducatie een antwoord formuleren. Ook die adviezen zullen op de site verschijnen. Zodat samen efficiënt gewerkt kan worden aan die nieuwe vakoverschrijdende eindterm: lessen trekken uit de geschiedenis. Want al in 1905 wist de filosoof Santayana dat wie het verleden niet kent, gedoemd is het opnieuw te beleven".

Laureaat schrijfwedstrijd Auschwitz Stichting 2008-2009 voor de Provincie West-Vlaanderen

Het systeem van terreur in hitlers staat valt te begrijpen als je inziet dat hij de vrijheid van het individu en het spontane handelen wilde veranderen in bereidwillige onderworpenheid.

Alle begin is moeilijk. Ik besef dat dit maar een schrale troost is, terwijl ik wild om me heen spartel in dit oeverloze meer van informatie. Een beetje ontmoedigd begin ik een zoektocht naar aanknopingspunten en naar een setting. Ik zet voet aan wal met een ander citaat:

"Voor het eerst waren de Duitsers niet alleen boeren, arbeiders, moeders en soldaten, maar ook consumenten. Hitler pakte de Duitse massa in met niet eerder gekende luxe. De Volksempfanger, een eigen radio, kwam binnen het bereik van vrijwel iedereen. De eerste Volkswagens liepen van de lopende band. Bij de Olympische Spelen van 1936 experimenteerde de Reichspost - een wereldprimeur - in Berlijn met live-televisie-uitzendingen. De nazi-organisatie Kraft durch Freude (KdF) ontwikkelde, in die tijd uniek, een soort goedkoop massatoerisme met weekendtripjes naar München, treinreizen naar het Gardameer en cruises naar Madeira die zelfs voor fabrieksarbeiders betaalbaar waren. Miljoenen Duitsers maakten er gebruik van: KdF-cruiseschepen als de Robert Ley en de Wilhelm Gustloff waren een begrip.

Het aantal geboorten, de beste maatstaf voor vertrouwen in de toekomst, was binnen een jaar na Hitlers machtsovername met bijna een kwart gestegen. De adembenemende opeenvolging van successen brak vrijwel alle innerlijke reserves van de gematigde Duitsers. Talloze liberale, sociaaldemocratische, christelijke en communistische kiezers van 1933 veranderden vanaf het midden van de jaren dertig in opgewekte Führer-adepten. Zelfs de concentratiekampen vervulden veel Duitsers met een zekere tevredenheid: eindelijk werden de 'asocialen', 'mee-eters', 'misdadigers', 'werkschuwen' en 'vreemde elementen' van de straat gehaald."

Adolf Hitler maakte in de jaren net na zijn verkiezingsoverwinning van Duitsland een echte welvaartsstaat. Mak stelt dat menig liberaal, sociaal-democraat, christen en communist abrupt van zijn opinies afstapt en zich best kan vinden in het bewind van de nationaal-socialistische partij. Ongelijk kunnen we hen niet geven. De luxe die de modale Duitser midden de jaren '30 in de schoot wordt geworpen getuigt er enkel van dat Hitler een populistische weg bewandelt in zijn prille jaren als kanselier. Op dergelijke wijze slaagde hij erin krediet te verkrijgen van de Duitse bevolking. Verderop in de tweede alinea van het citaat maakt Geert Mak een grote sprong. Een hele grote sprong. Gevoelens van ongeloof komen in mij op bij het lezen van de laatste zin. Hiermee ben ik meteen aangekomen tot de kern van de zaak. Ik heb een aanknopingspunt en sta nu met mijn twee voeten stevig op de oever van het meer. Zonder aarzeling spring ik deze keer opnieuw in het water. Het voelt even koud. Maar deze keer heb ik een pak meer zelfvertrouwen – en een doel.

Dat de Duitsers hun Führer op handen droegen nog voor de plannen van de judeocide publiekelijk begonnen uit te schemeren, is te verstaan. Maar wat wanneer Adolf Hitler op het punt stond de meest afschuwelijke bladzijden van de geschiedenis van de 20e eeuw te gaan schrijven? Nam de doorsnee Duitser doelbewust een attitude aan om mee te werken aan dit macabere schouwspel? Of deelde zijn naïviteit mee in het lot van zes miljoen joden? En als dat zo is, is dat dan een terecht excuus? Het antwoord is te vinden in een halve eeuw verklarende literatuur. Deze probeert de link te leggen tussen wat geschiedenis is en welke rol de psychologie daarin vervult. En hoewel noch de geschiedenis, noch de psychologie exacte wetenschappen zijn, geven ze ons mogelijke pistes die we kunnen volgen.

Hannah Arendt is een van de meest prominente figuren in dit debat. In haar *"Origins of Totalitarianism"* maakte ze een beschouwing van het ontstaan van imperialisme, totalitarisme en antisemitisme. Ze schoof een nieuwe visie van het kwaad naar voor: de *"banalisering"*. Hiermee stelde ze dat in een totalitaire dictatuur – een systeem dat de bevolking indoctrineert op elk aspect van hun dagelijks leven – je verantwoordelijkheid voor je misdaden maar strekt tot op zekere hoogte, aangezien je handelt uit onwetendheid en naïviteit. Later zag ze deze hypothese bevestigd op het proces van Adolf Eichmann, de *Obergruppenführer* in het Derde Rijk. Hij was verantwoordelijk voor de systematische deportatie en liquidatie van duizenden joden. Eichmann vormt een schoolvoorbeeld voor het gebanaliseerde kwaad, want Eichmann was een "brave" echtgenoot en vader van vier. Arendt trekt de conclusie dat hij gedachteloos handelde. Zijn daden hebben in haar ogen geen diepgewortelde motieven, maar zijn het resultaat van een onpersoonlijk systeem. Dit beschouwt ze zelfs als algemeen geldend voor het gros van het Duitse volk. Het bekende zinnetje: *"Wir haben es nicht gewußt"* spreekt voor zichzelf in deze context.

Een visie als deze is analoog aan het citaat van Bettelheim. In wezen handelen ze allebei over de onbewuste, niet-spontane manier van functioneren in een totalitair regime, met wel dit nuanceverschil: Hitler probeerde de vrijheid van het individu en het spontane handelen eerder weg te cijferen en creëert in plaats daarvan een automatische onderworpenheid van het volk. Dat het nationaal-socialistisch systeem er een is waaruit je enkel een uitweg vindt indien je het discours ervan kan doorprikken, begrijpen we als we weten dat het slechts een select groepje intellectuelen gegund was eraan te ontsnappen. Sigmund Freud emigreerde in 1938 uit Oostenrijk naar Groot-Brittannië en Albert Einstein besloot zelfs al vóór de verkiezingsoverwinning van Hitler het erf voor de pacht te laten liggen. Maar de pienterste van allemaal was ongetwijfeld Sir Robert Ensor. De Britse historicus uit Oxford orakelde zeven weken voor het uitbreken van de oorlog dat Hitler het gehele joodse volk zou trachten uit te roeien en dat hij een oorlog tegen de Sovjet-Unie zou beginnen. Ensor had "Mein Kampf" eens keurig onder de loep genomen. Maar dat was het dan ook.

Anton Dings, Klein Seminarie - Roeselare

Ten slotte zou het al te voorbarig zijn alle Duitsers over dezelfde kam te scheren. Niet alleen een scherp inzicht hielp je te ontsnappen aan de indoctrinatie van de nazi's , het vergt ook lef en – zo je wil – verantwoordelijkheid. Marlène Dietrich bijvoorbeeld hekelde vanaf het prille begin al alles wat met nazisme te maken had. Na 1932 wenste ze niet meer in Berlijn te verschijnen. Een ander typerend voorbeeld vinden we in een boek van de Duitse historicus en journalist Joachim Fest: *"Ich nicht"*. Het handelt over het principiële verzet van zijn vader in de tijd van het nationaal-socialisme. Een recensie uit de Stuttgarter Zeitung citeert hem als volgt: *"Es gab Möglichkeiten, so Fest. Aber wer sie suchte, führte, wie seine Familie, ein gefährdetes Leben am Rande der Gesellschaft."*

Wanneer ik op zoek ga naar een overtuigende tegenpool stoot ik als eerste op een wetenschappelijk experiment. Het is opgestart in 1963 door de Amerikaanse sociaal-psycholoog Stanley Milgram, naar aanleiding van het toenmalig actuele proces Eichmann. De opstelling bestond uit een proefpersoon die verplicht werd valse elektrische schokken toe te dienen aan een ingehuurde acteur, die veinsde dat hij erge pijn leed. De proefpersonen moesten met het toegediende voltage zo ver gaan als ze zelf wilden. Na het experiment herhaaldelijke keren uitgevoerd te hebben stelde Milgram vast dat talrijke

proefpersonen de kaap van het dodelijke voltage overschreden hadden. De onthutsende conclusie van Milgram luidde dat mensen de facto makkelijk zo ver te krijgen zijn anderen te doden onder invloed van een (wetenschappelijke) gezagspersoon. Dit praktisch-wetenschappelijke experiment vindt ook zijn weerklank in het werk van bekende historici. Amerikaans geschiedkundige en auteur Christopher Browning schrijft in 1992 *"Ordinary Men"*. Daarin neemt hij een soortgelijk standpunt aan als dat van Stanley Milgram. Hij vertelt ons een verhaal over het Duitse Politiebataljon 101. Deze eenheid bestond uit 500 simpele huisvaders van middelbare leeftijd uit het arbeidersmilieu van Hamburg. Op een zomerdag in 1942 trekken ze naar het Poolse dorpje Józefów. Eén nacht hebben ze daar nodig om het kalme dorpje te veranderen in een hels bloedbad. 1800 joden moeten het met hun leven bekopen. Browning trekt conclusies. Daarachter moeten wij niet ver zoeken, want de titel spreekt boekdelen: zelfs doodgewone mensen maken hun handen vuil aan de ergste gruweldaden en dat schijnbaar zonder moeite. In tegenstelling tot Hannah Arendt ziet Browning Politiebataljon 101 bewust een misdaad begaan. Over kwaad opzet horen we hem echter niet spreken.

De banalisering van Hannah Arendt vindt haar absolute tegenhanger in een niet-onbesproken onderzoeker van de Holocaust: Daniel Goldhagen. Hij is een Amerikaans politicoloog en hoogleraar aan Harvard University. In 1996 publiceerde hij een boek met een weinig verhullende titel: *"Hitler's Willing Executioners"*. Waar Browning en Milgram een compromitterende houding aannemen betreffende bewustzijn en motief van de moordenaars, velt Goldhagen een resoluut oordeel over het Duitse volk. Hij ziet in de moord op de joden een persoonlijk opzet, dat steunt op een diepliggend, pertinent aanwezig antisemitisme. Schuld ligt dus volgens Goldhagen bij ieder van de verantwoordelijken, omdat Duitsland handelde met een duidelijk motief en in het volle bewustzijn van zijn daden.

Ik blijf achter met een hoop vragen. Hechten sommige mensen niet te veel geloof aan de fundamentele goedheid van de mens? En kan ik au fond wel spreken over de goedheid van de mens, in het licht van de gruwelijke taferelen van de Holocaust? En ten slotte: gaan anderen niet te snel door de bocht door de schuld als gemeenschappelijk te beschouwen en bijgevolg een heel volk te diaboliseren? Toegegeven, een conclusie aanvatten met een rist van vragen slaat nergens op. Maar bij nader inzien ben ik ervan overtuigd dat vragen in dit geval het beste antwoord kunnen vormen. Want hoe kunnen we een radicaal oordeel vellen over de psychologische drijfveer van een hele natie? Op de landkaart van de verschillende interpretaties van de Shoah die ik in mijn essay overlopen heb, ligt de waarheid in niemands kamp. Tegelijk nergens én overal. Heeft niet ieder persoon zijn eigen verhaal en het recht om het te vertellen?

Op het einde van de rit vind ik het verhaal van Joachim Fest het mooiste. Leven in de tijd van het nationaal-socialisme betekent niet je laten meedrijven in de comfortabele stroom van de meerderheid. Dat je eigen land je deze keer niet verantwoordelijk zal stellen voor je misdaden, is een reden te meer om voor jezelf de balans op te maken over waar je naartoe wil. Maar bovenal heb ik één belangrijke conclusie gemaakt. Ze is weinig concreet, maar desalniettemin zeer waardevol: hoe wetenschappelijk we een zwaarwegend thema als de judeocide ook benaderen, een sluitend antwoord is onmogelijk. Niet zelden mondt een dergelijk onderzoek uit in onbegrip. Onbegrip over hoe de geschiedenis soms verandert in een perfide tragedie. Het beste wat een mens in zo'n geval kan doen, is dat onbegrip aanvaarden en het koesteren. De Holocaust is een doods thema dat koste wat het kost levend gehouden moet worden.

Ik zwem terug naar de rand, zet opnieuw een voet op het vasteland, draai me om en kijk over het wijds uitgestrekte meer. Ik had een poging gedaan te duiken naar de bodem. Nu troost ik mezelf met de gedachte dat het meer behalve oeverloos, ook bodemloos is. Want ik was er niet geraakt. Niettemin ben ik niet ontgoocheld, maar ik heb een ontnuchterend gevoel. Iedereen zou hier eens moeten langskomen. Al was het maar om te voelen hoe koud het water hier is. Ik zou haast zeggen dat het de beste plaats is om te leren zwemmen.

GERAADPLEEGDE BRONNEN

- GOLDHAGEN (D.), BROWNING (C.), WIESELTIER (L.), BERENBAUM (M.), *The „Willing Executioners" – „Ordinary Men" Debate, 1996* http://www.ushmm.org/research/center/publications/occasional/1996-01/paper.pdf
- MAK (G.), *In Europa,* 2008, Amsterdam, pp.235 - pp.279
- VAN DEN BERGHE (G.), *Houden van de Wereld,* uit De Standaard, 22 oktober 2005
- VAN SAMANG (F.), *De Gekwantificeerde Prosopografie in de Historiografie van het Derde Rijk,* in BEG-DHTP, nr. 13 – 14, 2004, pp. 267 – pp. 285
- ZAPOTOCZNY (W.), *Review on Ordinary Men, C. Browning,* 2005 http://www.wzaponline.com/BrowningReview.pdf

WERKEN DIE VERMELD WERDEN

- ARENDT (H.), *The Origins of Totalitarianism,* 1951, New York
- BROWNING (C.), *Ordinary Men : Reserve Police Battalion 101 and the Final Solution in Poland,* 1992, New York
- FEST (J.), *Ich nicht. Erinnerung an eine Kindheit und Jugend,* 2006, Reinbek
- GOLDHAGEN (D.), *Hitler's Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust,* 1996, New York
- **MILGRAM (S.), *Behavioral study of obedience. Journal of Abnormal and Social Psychology,* New York, 1963**

Colofon

Sporen is een uitgave van de Vzw Auschwitz in Gedachtenis.

Eindredactie: Henri Goldberg

Redactiesecretariaat: Frank Van Eeckhout en Pol De Grave

Redactie: Gio De Weerd, Silvain Keuleers, Nadine Libens, Luc Vernaillen

Druk: Debast Graphics, Sint-Pieters-Leeuw

Verantwoordelijke uitgever: Paul Baron Halter

Pedagogische Commissie Auschwitz Stichting:

Theo BRABANTS
Gewezen pedagogisch adviseur Gemeenschapsonderwijs

Griet BROSENS
IV-NI000

Pol DE GRAVE
Pedagogisch medewerker
Onderwijsproject DBSO/BSO "Auschwitz in Gedachtenis"

Gio DE WEERD
Pax Christi Vlaanderen

Remi DONCKERWOLCKE
Raad van Bestuur vzw Auschwitz in Gedachtenis

Nadine LIBENS
K.A. Sint-Truiden

Luc MEYS
Inspecteur-adviseur niet-confessionele zedenleer

Paul MORREN
Ere-Rijksinspecteur Gemeenschapsonderwijs

Pierre NEUHARD
Ere-pedagogisch adviseur Gemeenschapsonderwijs

Prof. Em. dr. Anne-Marie SCHAERLAEKENS
K.U. Leuven

Luc VERNAILLEN
Pedagogisch adviseur Gemeenschapsonderwijs

Franz VERPLANCKE
Sint-Amandscollege Kortrijk

Sylvain KEULEERS
Raad van Bestuur vzw Auschwitz in Gedachtenis

Contact:
Huidevettersstraat 65, 1000 Brussel
Tel: 02/512 79 98 - Fax: 02/512 58 84
e-mail: info.nl@auschwitz.be

Provincie Oost-Vlaanderen

P&V

Nationale Loterij creëert kansen

ethias